

Приказ књиге: John Lloyd: *Шта медији раде нашој политици*, Самиздат Б92, Београд, 2008, превод Александра Никшић, стр. 178

Кетрин Грејем, председница компаније *Washington Post* у својим мемоарима изрекла је једну опомињућу и далековиду тврдњу која првих година новог миленијума доживљава своју пуну афирмацију и реализацију. Наиме, она је упозорила да постоји реална опасност од стварања романтичне и идеализоване слике штампе, као бескомпромисног и херојског фактора отпора свакој (политичкој) препреци. Књига

Шта медији раде нашој политици

угледног британског новинара Џона Лојда

(
John Lloyd

)

за свој непосредни повод има случај Гилиген, о хотимичном лажирању и свесном фалсификовању докумената о наводном постојању ирачког оружја за масовно уништење од стране британске владе, што је довело до највећег медијског скандала у свету последњих неколико година. Као непосредни резултат незапамћеног притиска и харанге, главни извор овог новинара BBC

-ја, доктор Дејвид Кели, извршио је самоубиство, иако су се ствари још много пре тога дословце отеле контроли. На овом месту тешко је не приметити непријатно упадљиву тематску сродност са књигом

Ратно стање

америчког новинара Џејмса Рајзена

(
James Risен

)

чији сте приказ такође имали прилику да читате на овим странама (...) , која обрађује исте догађаје, али док се Рајзен усредсређује на

тајну

безбедносно-обавештајну сферу и стање нечувеног несналажења и аматерске импровизације у њиховим редовима; Лојд – такође новинар – свој фокус ставља на медијску, дакле у пуном смислу речи

јавну

област, и то превасходно у Великој Британији, која је по питању новинарских слобода

традиционално сматрана европским лидером.

На улазу у зграду факултета за новинарство на Универзитету Колумбија угравирана је мисао Џозефа Пулицера о смислу мисије и посланства *седме силе* - „Наша република и њена штампа биће у успону или ће пасти заједно. Цинична, плаћеничка, демагошка штампа створиће с временом народ као своју базу“. Афера Кели и потоњи извештај лорда Хатона, који је децидирано стао на владину страну у својеврсном рововском рату, ипак није успео да развеје већ установљене и широко прихваћене обрасце и наративе, у које су сами новинари

желели

да верују и у њих уложили тако много времена и професионалног труда. Несумњиво ширење медијских и личних слобода, ограничено је некада суверену власт политичких чинилаца, међутим померање клатна на другу страну нужно нас доводи до следећег логичног питања: као што медији представљају коректив и одређени вид контроле (не)обуздане политичке моћи, да ли постоји нека инстанца која њих може да контролише, односно „ко чува чуваре“?! Ова афера која је непотребно однела један људски живот, омогућила нам је да лакше формулишемо бојазан о непостојању других фактора регулације самопроглашених ексклузивних поседника тапије на Истину: „Свакако је почетак пропитивања, откривања и детаљног приступа и проверавања информација допринео томе, али је неизбежно открио и другу страну медаље. Усвајајући правила истраге, новинари су себе начинили арбитрима јавног живота и јавних личности, тврдећи да су главни чувари истине и моралности. И зато је та друга страна постала доминантна: и зато је та друга страна, која би могла бити и мрачна, она коју треба сада проучити због утицаја који остварује на политику и друштво“. (стр. 20) Истовремено с одавањем признања о евидентним помацима штампе од служења партијским, државним или идеолошким интересима, као што је то махом био случај у деветнаестом и добро делу двадесетог века, а и данас у многим деловима света, морамо приметити да ничим ограничена улога масовних медија у постмодерном добу, нарочито оних које се имају сматрати службом јавног сервиса, не доноси и подједнак степен одговорности те адекватне друштвене контроле. Некада је успостављање одређеног режима или перпетуирање постојећег статуса у равномерном форсирању фаворизованих политичких странака било испред интереса објективног и непристрасног извештавања. Такав „спољашњи“ ауторитет више углавном не постоји.

Урбана легенда која се у већем делу модерног медијског света напосто већ подразумева, одриче своју припадност некој идеологији, међутим и такав став може бити тек предрасуда. Лојд допушта могућност да новинари у неком медију не морају бити свесни идеолошких образаца који се у њему протежирају, али то не значи да они објективно не постоје. У том погледу је далеко отворенији и искренији „вулгарни“ приступ америчке телевизије Фокс, који нити не покушава да сакрије идеју-водиљу која стоји иза њиховог програма и интересе које жели да заступа. И управо то би била доминантна карактеристика новог проблема: отежано уочавање блискости одређеном

погледу на свет, у односу на донекле примитивнија средства пропаганде ранијег доба, када су различити медији чак оснивани с том намером да подржавају извесну партију или државну политику. Тада у томе није виђено ништа спорно, па ни када су истинске звезде (па и хероји) раног новинарства попут Расела, Золе или Тарбелове демонстрирали свој раскошан литерарни, истраживачки и морални нерв у унапред неравноправној борби против злоупотреба сила постојећег поретка. Они су махом себе сматрали „либералима“ и били веома непопуларни међу конзервативном популацијом и политичарима. Новооткривена моћ новинарства, уочена у првим, тешким, раним победама, временом је постала самосвесна. Неоспорна чињеница губљења некада прилично јасне демаркационе линије „левог“ и „десног“ данас се користи као идеална прилика за *фронтални* напад на све подједнако, али за дубље разумевање политике, самим тиме и друштвених односа на које новинарство по дефиницији мора да има утицај, то је свакако недовољно.

Врло занимљиве редове аутор исписује разматрајући однос британских и осталих европских медија, попут француских, италијанских, али и јапанских, као веома парадигматичних. Очигледно несналажење истакнуте енглеске новинарке у једном затвореном свету пуном инхибиција, лимитација и неписаних правила, као што – упркос импресивном економском развоју друштва – јапанско и даље јесте, доноси ново преиспитивање улоге коју медији играју у њеној властитој земљи. У игри пуној ограничења, сви се наизглед добро сналазе: прећутним консензусом који нужно у себе укључује државну или корпоративну лојалност, у зачараном кругу између извештача, публике и оних о којима се извештава, неупућени *аутсајдер* са Запада, па макар он био и врхунски професионалац попут Гилијан Тет из

Financial Timesa

, доживеће слом својих дотад неупитних вештина у судару с једном еклатантно другачијом културом у којој сваки учесник пружа свој допринос у *обликовању*

информација корисних по „велике играче“. Постоје јасне границе којих су сви свесни, и зачудо, као да не постоји нарочит отпор таквом стању ствари – новинар ће често бити приморан да у јавност пусти много мање од онога што заиста зна! Ово представља очигледан контрапункт ситуацији у Италији, која је због своје специфичне ситуације прескочила једну еволутивну лествицу у медијској историји, па је тако право из искуства нечитања доспела у (пост)модерно доба телевизије: без формирања тзв. културе таблоида између тога, као што је нпр. случај у Великој Британији.

Нечувено скандалозна чињеница, неупоредива са било којим сличним примером на просторима „слободног света“, да је бивши и актуелни премијер Силвио Берлускони истовремено приватни медијски магнат, као и апсолутни владар над небом државне радио-телевизије РАИ, довела је до ситуације апсолутне условљености. Телевизија у Италији се директно укључила у политичку борбу и у зависности од симпатија или антипатија гледаоца према одређеној политичкој опцији, он се опредељује да гледа овај

или онај програм. Тако могућност стварања истинске опозиције или објективног критичког става према таквој влади, узимајући у обзир поменуто недовољно развијену снагу штампаних медија, практично и да не постоји. Стога посебно зачуђује да је у земљи с највећим степеном економског раста и недовољно снажном опозицијом, као што је то био случај у Великој Британији током „афере Кели“ медијска атмосфера била у толиком степену агресивна и вазда расположена на критику. Ово последње нарочито долази као оцена странаца у поређењу са стањем у земљама из којих долазе. Лојд је овде с правом нарочито немилосрдан, *инсајдерски* увид у све тајне професије пружа му морално право да подигне глас након овог случаја који је послужио тек као непосредни окидач за ову студију: „Гилигенов извештај би требало да буде урезан у камен који стоји на улазу у BBC

или на једном углу улице Флит, који је некада био дом већег дела британске штампе. За нас у медијима то би било много корисније него безброј цитата Милтона, Мила или Менкена које изговарамо од прилике до прилике. Подсећа нас на оно што смо постали. Ако је најбољи у новинарству – BBC

– могао и да објави извештај попут овога, и да га брани, а да остане (у бројним одељењима корпорације) убеђен да га је Хатон неправедно критиковао а влада безразложно клеветала, онда смо створили медијску културу која је на много начина у супротности са идеалима којима одајемо поштовање.“ (стр. 121)

Пре свих осталих, то се односи на BBC, и због репутације коју овај гигант традиционално (углавном оправдано) симболизује, и због особене природе дужности „јавног сервиса“ који себи не може допустити луксуз трке за скандалима и сензацијом са комерцијалним медијима, који су на такав начин рада разумљиво упућени. Критика јесте неопходна, али никако и довољна акција од стране јавног емитера: он има обавезу и да гледаоцу *објасни* све бројније замршене, сложене па и контрадикторне феномене, а не да се олако ослања на баналне симплификације. Истине за вољу, новинарство се, због веома ограниченог временског рока на располагању за продубљено истраживање и анализу, не може поредити са историјом, која има ту лагодну погодност делања са пристојне временске дистанце, али сама чињеница да историјске књиге, мемоаре и публицистичка дела годинама након неког битног догађаја чита веома мали број људи, и да оне на шире друштво не остављају снажније реперкусије, утолико више наглашава одговорност медија чији ће *ad hoc*

састављене анализе и репортаже остати урезане у свести као (неупитне) истине за највећи број људи. Модерно доба доноси небројено много примера за дату тврдњу, па верујемо да је није потребно поближе доказивати. Лојд признаје аргумент неких аналитичара да је присутан тренд све мањег садржаја вести и информативних емисија на рачун забавних или чак таблоидних програма на телевизији, па је самим тим карактер тих објављених вести утолико битнији. С друге стране, анализе и коментари су у великој мери доступни на осталим медијима: дневним и недељним новинама, магазинима, различитим стручним публикацијама и нарочито интернету. Али чињеница непрекидног пада тиража, чак и најугледнијих гласила са великом историјом, чак упркос постојећем

Пише: Дејан Петровић
среда, 11 јун 2008 20:23

квалитету, опет наглашава пресудну улогу телевизије, као популарног, можда и *популистичког* извора информација за огромну већину људи.

Многим новинарима све чешће постаје битније да остваре *утицај* него да правовремено и непристрасно информишу јавност, а људе на јавним функцијама све више доживљавају као конкуренте и непријатеље, а не потенцијалне сараднике и партнере на истом задатку. Као човек са великим медијским искуством, Лојд се не задржава само на опису тренутног стања, већ нуди и реално достижну визију бољег друштва, уз мало скромности и конструктивне улоге медија која не би била на одмет: „Можемо ли да замислимо грађанско, цивилно новинарство? Оно које пркоси сопственим природним инстинктима – стварању славних личности од себе самих; поступа као помоћ активностима и размишљању; публици представља прве нацрте историје који су привлачни и помало лукави, снажни у наративу али пажљиви према сложености и контексту сваке приче; које се не бори с политичком силом, већ се бори, заједно с најбољим инстинктима те силе, да створи савремени свет који је одмах разумљив и отворен за све његове грађане. Ако то можемо да замислимо, онда можемо и да га створимо.“ (стр. 172/3) Био би то у неком смислу

повратак коренима

, самоперципирање властите новонастале моћи без преседана и одговарајуће ефикасне регулативне контроле, отрежњујући корак ка прихватању истинске одговорности за локални и глобални поредак, чија судбина данас, више него икада раније, у толикој мери зависи управо од равнотеже медијске моћи и одговорности.